

Верховний
Суд

Актуальні питання практики Касаційного цивільного суду

Василь Крат,
суддя Верховного Суду, кандидат юридичних наук, доцент
Telegram: <https://t.me/glossema>

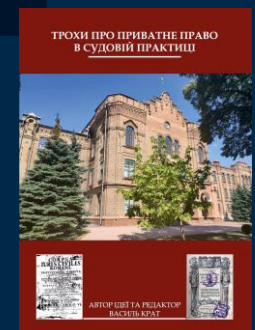
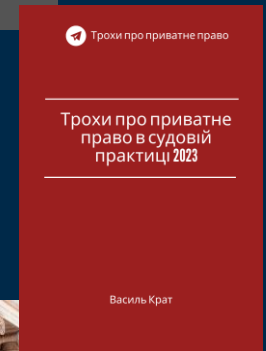
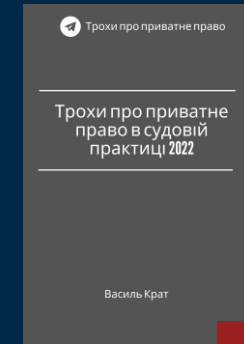
15 квітня 2024 року

Джерела

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в соціальній мережі Facebook за 2021 рік) / Редактор та упорядник В. І. Крат. – Київ, 2021. 234 с. URL: <https://t.me/glossema/2>

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в телеграм-каналі «Трохи про приватне право» за 2022 рік) / Автор та редактор В. І. Крат. – Київ, 2022. 444 с. URL: <https://t.me/glossema/727>

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в телеграм-каналі «Трохи про приватне право» за 2023 рік) / Автор та редактор В. І. Крат. – Київ, 2023. 662 с. URL: <https://t.me/glossema/1451>

Застосування норм абз. 3 ч. 4 статті 277 ЦК України в контексті реалізації захисту права юридичної особи на ділову репутацію

Постанова ОП КЦС від 11.12.2023 у справі № 504/4099/16-ц

Юридична особа має право на ділову репутацію і **таке право по своїй суті не може належати тільки фізичній особі.**

З метою захисту свого особистого немайнового права, в тому числі права на ділову репутацію, юридична особа може застосовувати як загальні способи захисту (глава 3 ЦК), так і спеціальні способи захисту особистих немайнових прав, які передбачені у главі 20 ЦК, зокрема, **вимагати спростування поширеної недостовірної інформації, дати відповідь на цю інформацію тощо.**

Застосування норм абз. 3 ч. 4 статті 277 ЦК України в контексті реалізації захисту права юридичної особи на ділову репутацію

Постанова ОП КЦС від 11.12.2023 у справі № 504/4099/16-ц

З урахуванням принципу розумності, абзац 3 частини четвертої статті 277 ЦК України потрібно тлумачити в контексті змісту частини першої статті 91 ЦК України та частини першої статті 94 ЦК України.

Тобто, оскільки юридична особа, хоча вона й є штучним утворенням, невидимим, невідчутним на дотик і таким, що існує лише у вимірі правової дійсності, має універсальну правоздатність, юридичній особі належить право на ділову репутацію, то для захисту цього права юридична особа може звернутися до суду із заявою про встановлення факту недостовірності цієї інформації та її спростування, якщо особа, яка поширила недостовірну інформацію, невідома. В такій ситуації юридична особа по суті немає іншого правового механізму захисту права на ділову репутацію.

Захист прав та інтересів співвласника рухомої неподільної речі, який не є боржником

Постанова ОП КЦС від 11.12.2023 у справі № 463/13099/21

Вимоги про оспорення акту та постанови про передачу майна стягувачу у рахунок погашення боргу є **спором про право цивільне**, пов'язані, зокрема, з належністю майна особі, незалежно від того, хто оспорує такі акти та постанови (боржник чи інша заінтересована особа). Вирішення таких спорів здійснюється судами цивільної юрисдикції.

Критерієм віднесення речей до рухомих визначається **можливість їх вільного переміщення у просторі**. Автомобіль є рухомою річчю. За критерієм подільності автомобіль є неподільною річчю, тобто, такою, яку не можна поділити без втрати її цільового призначення.

Захист прав та інтересів співвласника рухомої неподільної речі, який не є боржником

Постанова ОП КЦС від 11.12.2023 у справі № 463/13099/21

Законодавець в ЦК України, як основному регуляторі приватних відносин, передбачив у частині другій статті 366 ЦК України механізм звернення стягнення на частку в праві спільної часткової власності на неподільну річ. Очевидно, що такий механізм може бути реалізованим у тому разі, якщо боржник у виконавчому провадженні (співвласник рухомої неподільної речі), з урахуванням вимог доброї совісті, повідомив виконавця та/або кредитора (стягувача) про наявність правового режиму спільної часткової власності на рухому неподільну річ.

У разі якщо боржник не повідомив виконавця та/або кредитора (стягувача) про правовий режим спільної часткової власності на рухому неподільну річ і відбулося звернення стягнення на рухому неподільну річ (продаж на торгах, передача стягувачу), то права та інтереси іншого співвласника (-ів), який (які) не є боржником (-ами), у спільній частковій власності на рухому неподільну річ мають захищатися шляхом виплати компенсації від недобросовісного співвласника, який не повідомив виконавця та/або кредитора (стягувача) про наявність правового режиму спільної часткової власності на рухому неподільну річ.

Щодо правових наслідків наявності/відсутності у секретаря сільської ради (виконавчого комітету сільської ради) повноважень на вчинення нотаріальних дій

Постанова ОП КЦС від 29.01.2024 у справі № 369/7921/21

Свобода заповіту охоплює особисте здійснення заповідачем права на заповіт шляхом вільного волевиявлення, яке, будучи належним чином вираженим, піддається правовій охороні і після смерті заповідача. Свобода заповіту як принцип спадкового права включає, серед інших елементів, також необхідність поваги до волі заповідача та обов'язковість її виконання.

Ієрархія актів цивільного законодавства може базуватися на їх юридичній силі (вимір по вертикалі). Вона поширюється, по-перше, на співвідношення закону та підзаконних актів та, по-друге, на співвідношення Конституції та законів (як кодифікованих, так і інших (поточних)). Щодо виміру ієрархії актів цивільного законодавства по вертикалі, то в статті 4 ЦК України встановлено повний перелік нормативно-правових актів, якими можуть регулюватися цивільні відносини. При цьому можливість видання актів цивільного законодавства на підзаконному рівні для зазначених органів суттєвим чином обмежена.

Щодо правових наслідків наявності/відсутності у секретаря сільської ради (виконавчого комітету сільської ради) повноважень на вчинення нотаріальних дій

Постанова ОП КЦС від 29.01.2024 у справі № 369/7921/21

На рівні Конституції України та закону не передбачено можливості Міністерства юстиції України регулювати вимоги щодо форми і порядку посвідчення заповіту.

Законодавець у ЦК України не передбачив такої підстави для кваліфікації заповіту, посвідченого секретарем сільської ради, нікчемним, як відсутність рішення виконавчого комітету сільської ради щодо покладання на цю посадову особу вчинення нотаріальних дій, так і відсутність вказівки в заповіті місця народження заповідача. Це не впливає на форму заповіту та порядок його посвідчення. Протилежна кваліфікація буде базуватися на мотивах розширеного розуміння вимог до форми і порядку його посвідчення і порушить принцип свободи заповіту, оскільки він піддається правовій охороні й після смерті заповідача.

Чи може бути ДНК-тест доказом батьківства згідно частини третьої статті 53 КпШС

Рішення ЄСПЛ від 14.03.2024 за заявою № 62020/14 в справі «MOLDOVAN v. UKRAINE»

ЄСПЛ вказав, що:

у цій справі національні суди відхилили заяву заявника в основному тому, що він не довів, що його мати і померлий передбачуваний батько коли-небудь спільно проживали або що Ч. коли-небудь визнавав своє батьківство будь-яким чином. Ці обставини вимагалися Кодексом про шлюб і сім'ю 1969 року, який був визнаний застосовним до справи заявника згідно з Постановою Пленуму Верховного Суду від 2006 року, з огляду на дату народження заявника (§ 45);

Кодексом про шлюб і сім'ю 1969 року був прийнятий в той час, коли тестування ДНК ще не було поширеним. Таким чином, положення статті 53 Кодексу надавали можливість встановлювати батьківство на «соціальних» підставах. Ці положення залишалися незмінними протягом десятиліть, навіть коли надійне тестування ДНК вже широко використовувалося (§ 46);

у цій справі Апеляційний суд, підтвердивши застосовність Кодексу 1969 року і роз'яснивши, що для дитини, народженої до 1 січня 2004 року, докази ДНК самі по собі не можуть бути підставою для судового визнання батьківства, зробив додатковий коментар, мимохідь згадавши про сумніви щодо достовірності доказів ДНК, поданих заявником. Касаційний суд підтримав цей підхід у своєму односторінковому рішенні (§ 49);

Чи може бути ДНК-тест доказом батьківства згідно частини третьої статті 53 КпШС

Рішення ЄСПЛ від 14.03.2024 за заявою № 62020/14 в справі «MOLDOVAN v. UKRAINE»

Суд не покликаний вирішувати будь-які питання щодо достовірності результатів ДНК-тесту, оскільки з аргументації національних судів у будь-якому випадку очевидно, що, оскільки у справі заявника застосовувався Сімейний кодекс 1969 року, єдиними обставинами, які фактично могли вважатися належними доказами батьківства, були «соціальні» обставини, передбачені цим кодексом. Питання, яке стоїть перед Судом, полягає не в тому, чи були достовірними докази ДНК або чи був Ч. батьком заявниці, а виключно в тому, чи свідчать застосований підхід і результати провадження про порушення позитивних зобов'язань держави за статтею 8 (§ 51);

у розглянутому національному провадженні, яке розпочалося у 2012 році, суди керувалися Постановою Пленуму Верховного Суду 2006 року, яка вимагала застосування до справи заявника Кодексу про шлюб і сім'ю 1969 року, що робить доказ спільного проживання необхідним для визнання батьківства. На думку Суду, наслідки такого підходу можна порівняти з наслідками негнучких строків або інших процесуальних обмежень, які унеможливають встановлення або оспорювання батьківства, зокрема з використанням нових методів тестування. Суд неодноразово вказував, що такі обмеження суперечать важливості інтересу приватного життя (§ 52);

Чи може бути ДНК-тест доказом батьківства згідно частини третьої статті 53 КпШС

Рішення ЄСПЛ від 14.03.2024 за заявою № 62020/14 в справі «MOLDOVAN v. UKRAINE»

хоча до функцій Суду не входить тлумачення національного законодавства або висловлення думки щодо доцільності правового регулювання, обраного законодавчим органом держави-відповідача у певній сфері, за цих обставин Суд доходить висновку, що зазначений підхід національних судів у поєднанні з їхньою нездатністю розглянути надані їм докази ДНК з достатньою ретельністю становив порушення їхніх позитивних зобов'язань за статтею 8 щодо забезпечення права заявника на повагу до його приватного життя (§ 53);

відповідно, мало місце порушення статті 8 Конвенції (§ 54).

Позбавлення батьківських прав після досягнення дитиною повноліття

Постанова КЦС ВС від 29.01.2024 у справі № 185/9339/21

Приписи СК України та інших законодавчих актів **не містять заборони позбавлення батьківських прав стосовно сина/дочки після досягнення ними повноліття.**

При досягненні повноліття особа втрачає правовий статус дитини в розумінні закону, проте сімейні відносини між батьком/матір'ю та сином/дочкою після досягнення дитиною повноліття не припиняються, між ними зберігається правовий зв'язок як батьків та дитини. Це відповідно означає й існування між ними взаємних особистих немайнових та майнових прав і обов'язків, які є чинними впродовж усього життя, а окремі з них - навіть після смерті одного з них. Тож навіть після досягнення дитиною повноліття батьки, які не позбавлені батьківських прав стосовно такої дитини, зберігають певні права та обов'язки відносно неї, які ґрунтуються на факті їх кривного кровному спорідненні. Із повноліттям дитини «з'являються» права батьків на утримання і піклування з боку повнолітніх сина/дочки та виникають відповідні кореспондуючі їм обов'язки. Батьки, не позбавлені батьківських прав, є спадкоємцями за законом своєї дитини.

Про застосування *SERYAVIN AND OTHERS v. UKRAINE*

SERYAVIN AND OTHERS v. UKRAINE, № 4909/04, § 58, ЄСПЛ, від 10 лютого 2010 року

Європейський суд з прав людини вказав, що згідно з його усталеною практикою, яка відображає принцип, пов'язаний з належним здійсненням правосуддя, у рішеннях судів та інших органів з вирішення спорів мають бути належним чином зазначені підстави, на яких вони ґрунтуються. Хоча пункт 1 статті 6 Конвенції зобов'язує суди обґрунтовувати свої рішення, його не можна тлумачити як такий, що вимагає детальної відповіді на кожен аргумент. Міра, до якої суд має виконати обов'язок щодо обґрунтування рішення, може бути різною в залежності від характеру рішення (*SERYAVIN AND OTHERS v. UKRAINE*, № 4909/04, § 58, ЄСПЛ, від 10 лютого 2010 року).

Трохи про аргументи і національні стандарти

Постанова КЦС ВС від 14.02.2024 року у справі № 333/7232/20

Касаційний суд зауважує, що законодавець імперативно визначив необхідність здійснювати відхилення доводу (аргументу) апеляційної скарги чи відзиву, з яким апеляційний суд не погоджується. При цьому не має значення, чи стосується такий довід (аргумент) судового рішення по суті, чи тільки процесуального питання (див., зокрема, постанову Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 10 січня 2024 року в справі № 501/1672/22 (провадження № 61-16084св23), постанову Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 січня 2024 року в справі № 441/1159/21 (провадження № 61-14938св23)).

Верховний
Суд

Дякую за увагу!